

anlamak amacıyla yaptığını, bilgileri titizlikle ve belli bir tertip içinde sunduğunu belirtir ve “Bana sonsuz bir ün, bitmez tükenmez bir kaynak sağlaması dileğiyle bu kitabı yazdım ve Tanrı’ya sığınarak adını *Dîvânu Lugâti’t-Türk* koydum.” diye yazar. Kitabın elde bulunan tek nüshasında verilen bilgiye göre eser, 25 Ocak 1072 günü yazılmaya başlanıp 10 Ocak 1074 günü tamamlanmıştır (2.10.s).

Kaşgarlı Mahmud, günümüzde tüm dünyaca tanınan, incelenen ansiklopedi nitelikli meşhur eserinin çalışmalarına kendi ülkesinde başlayıp Bağdat’a geldikten sonra üzerinde iki yıl daha çalıştıktan sonra tamamlamış, eserini Abbasi halifesine armağan etmiştir. Yazarın kendisi bunu: “Kutsal Peygamber’in postunda oturan, Haşimî soyundan ve Abbasoğullarından gelen, Tanrı’nın halifesi Ebü’l-Kasım Abdullah ibn Muhammedü’l-Muktedi Biemrillah katına armağan ettim.” şeklinde yazar.

Kaşgarlı Mahmud hakkında neler biliyoruz? Ünlü düşünür hakkındaki bilgi yok denecek kadar azdır. Bildiğimiz tam adının Mahmud bin Hüseyin bin Muhammed El Kaşgari; babası Muhammed bin Hüseyin Çağrı Tegin’in Barsgan şehrinin hâkimi; dedesi Muhammed Buğra Han bin Yusuf’un önce Taraz ve Sayram şehirlerinin hâkimi, daha sonra 1057 yıllarında Karahan Devleti’nin hakanı olduğudur. Kaşgarlı Mahmud, Türklerin Müslümanlığı kabul etmesine vesile olan ve İslamı ilk olarak devletin resmî dini ilan eden Satuk Buğra Han’ın altıncı kuşak torunu sayılır [3]. Kaşgarlı Mahmud, önce İran’da, sonra Irak’ta Arap ve Fars dillerini, kültürlerini ve edebiyatlarını en iyi şekilde öğrenmiş, bilgisini geliştirmiştir.

Kaşgarlı Mahmud’un adı geçen sözlüğü Orta Çağ âlimlerinin de dikkatlerini çekmiştir. Mısırlı meşhur tarihçi Bedreddin Mahmûd bin Ahmed bin Mûsâ (ölüm tarihi Hicri 758) “*İkdü’l-cümân fi târîhi ehli’z-zamân*” adlı eserinde Türk halkının boy ve tayfaları, onların damgaları, dilleri ile yaşam tarzlarıyla ilgili tespitlerini, kısa ve net bilgileri Kaşgarlı Mahmud’un kitabından edindiğini yazar. Meşhur Arap dilcisi, bilgin Celâleddin bin Muhan, Türk bilgini Kaşgarlı Mahmud’dan ustada olarak bahseder (2.12. s.). XIV. yüzyılın büyük âlimi Endülüslü Ebû Hayyân’ın, “*Kitâbü’l-İdrâk li-lisâni’l-Etrâk* (Türklerin Dilini Anlama Kitabı)” adlı eserinde bulunan bazı alıntılar Kaşgarlı Mahmud’un kitabından alınmıştır. Mısırlı meşhur tarihçi B. Aynî, Avrupa, Suriye ve Hindistan tarihini kaleme aldığı kitabının “Türk Topluluğu Tarihi” bölümünde Kaşgarlı âlim bin Muhammed’in kitabından alıntılar alarak Oğuz tayfasının damgalarıyla, Türk dilleri ve Uygur yazısıyla, Türkmence kimi kelimelerle ilgili birtakım bilgiler sunar (4.20.s.). Bundan Doğu âleminin eski âlimlerinin Kaşgarlı Mahmud’un kitabına başvurdukları, atıfta buldukları, görüş belirttikleri sonucunu çıkarmak mümkündür.

Kaşgarlı Mahmud, sözünü ettiğimiz eserden başka “*Kitabu Cevâhirü’n-nahv fi lûgati’t-Türk* (Türk Dili Söz Dizimi Cevheri Kitabı)” adlı bir çalışmasının daha bulunduğu söz etmiştir. Ancak adı geçen eserin el yazması kaybolmuş, günümüze ulaşmamıştır.

“*Dîvânu Lugâti’t-Türk*” eserinin de aslı korunamamıştır. Eserin elde bulunan tek nüshası İstanbul’daki Millet Kütüphanesi’nde saklıdır. Bahse konu nüsha, Sultan Beybars zamanında Mısır’da Save’de doğup Şam’da yaşayan Muhammed bin